

Rzecznik
Finansowy

www.rf.gov.pl

Aleksandra Wiktorow

PRIORYTET

RF/WUE/POG/182/EK/17

Warszawa, 05-12-2017

Rzecznik Finansowy
Al. Jerozolimski 87
02-001 Warszawa

afa

Sąd Najwyższy
Izba Cywilna Wydział V
Plac Krasińskich 2/4/6,
00-001 Warszawa

Powód: Ubezpieczeniowy
Fundusz Gwarancyjny
ul. Płocka 9/11
01-231 Warszawa

reprezentowany przez:

Pozwani:

reprezentowani przez:

sygn. akt: V CSK 339/17

wartość przedmiotu sporu: 150.000 zł (słownie: sto pięćdziesiąt tys. zł.)

Oświadczenie Rzecznika Finansowego zawierające istotny pogląd dla sprawy

Do Biura Rzecznika Finansowego wpłynęło pismo pozwanych reprezentowanych przez adw. _____ zawierające wniosek o przedstawienie Sądowi Najwyższemu oświadczenia Rzecznika Finansowego zawierającego pogląd istotny dla sprawy.

Mając na uwadze powyższe, działając na podstawie art. 28 ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 892 z późn. zm.), Rzecznik Finansowy w trybie art. 63 ustawy z dnia 17 listopada 1964r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1822 z późn. zm.) niniejszym przedstawia istotny dla sprawy pogląd.

Prawidłowość postępowania regresowego prowadzonego przez powoda w stosunku do pozwanych nie była przedmiotem działania Rzecznika Finansowego w trybie, o którym mowa w art. 25 ust. 1 pkt 1 lit a) ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym. Powyższy pogląd Rzecznika został sporządzony w oparciu o treść powództwa, na podstawie dokumentów dołączonych do wniosku o przedstawienie istotnego poglądu w sprawie.

Z przekazanych przez pełnomocnika pozwanych dokumentów wynika, iż podstawą roszczenia regresowego powoda - Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego - stanowi świadczenie wypłacone przez powoda w dniu 29 kwietnia 2015 r. na rzecz syna pozwanych, małoletniego _____ Świadczenie to w wysokości 150.000 zł zostało wypłacone w związku ze szkodą na osobie skutkującą amputacją kończyny dolnej. W toku kontroli instancyjnej Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w wyroku z dnia 10 marca 2017 r. o sygn. akt I ACa 13/17 - podobnie jak Sąd I instancji - uznał roszczenia powoda za zasadne wskazując wynikające z ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 2060 z późn. zm.) prawo powoda - po wypłacie świadczenia osobie poszkodowanej - do roszczenia zwrotnego w przypadku niespełnienia przez osobę odpowiedzialną za szkodę obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia OC .

Stosownie do art. 44 powołanej ustawy, rolnik jest obowiązany do zawarcia umowy ubezpieczenia OC rolników z tytułu posiadania gospodarstwa rolnego. Jednocześnie ustawodawca uregulował kwestię skutków niedopełnienia tego obowiązku w kontekście powstania szkody. Stosownie bowiem do art. 98 ust. 1 pkt 3 lit. c) jednym z zadań Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego jest zaspokajanie roszczeń za szkodę na osobie i na mieniu w przypadku gdy rolnik, osoba pozostająca z nim we wspólnym gospodarstwie domowym lub osoba pracująca w

jego gospodarstwie rolnym są obowiązani do odszkodowania za wyrządzoną w związku z posiadaniem przez rolnika tego gospodarstwa rolnego szkodę, będącą następstwem śmierci, uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia bądź też utraty, zniszczenia lub uszkodzenia mienia, a rolnik nie był ubezpieczony obowiązkowym ubezpieczeniem OC rolników. Poza dyskusją pozostaje fakt, iż pozwani nie zawarli umowy ubezpieczenia OC rolników, w następstwie czego do wypłaty świadczenia na mocy powołanej ustawy został zobowiązany powód. Jednocześnie, stosownie do art. 110 ust. 1 ustawy, z chwilą wypłaty przez Fundusz odszkodowania, sprawca szkody i osoba, która nie dopełniła obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia obowiązkowego, są obowiązani do zwrotu Funduszowi spełnionego świadczenia i poniesionych kosztów. Przepis ten jest więc podstawą wystąpienia przez powoda do pozwanych z roszczeniem o zwrot świadczenia wypłaconego na rzecz syna pozwanych, małoletniego :

Rozpoczynając rozważania w niniejszej sprawie Rzecznik pragnie podkreślić, iż celem ubezpieczenia OC rolników jest zapewnienie poszkodowanym ochrony ubezpieczeniowej na okoliczność negatywnych następstw zdarzeń, w wyniku których dochodzi do powstania szkody, za którą odpowiedzialność ponosi rolnik. Tym samym ubezpieczenie to stanowi jedno z ważniejszych instrumentów prawnych tego rodzaju, pozwalających na minimalizację następstw szkód i ich sprawne usunięcie. Wprowadzenie przez ustawodawcę obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia OC rolników, a także utworzenie podmiotu, który w braku spełnienia tego obowiązku i powstania szkody ma obowiązek zaspokajać roszczenia poszkodowanych, jest dowodem na to, iż osoby poszkodowane winny być traktowane w sposób szczególny, zapewniający poszkodowanym pomoc i godne funkcjonowanie. Bezspornie jest to - i być powinno - główne zadanie Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego. Zrozumiałe jest także, iż ustawodawca zapewnił Ubezpieczeniowemu Funduszowi Gwarancyjnemu prawo kierowania roszczenia zwrotnego do odpowiedzialnego za powstanie szkody - podobnie jak zakładowi ubezpieczeń do osoby odpowiedzialnej za powstanie szkody z umowy ubezpieczenia mienia. Zdaniem Rzecznika Finansowego, w przypadku Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego prawo to nie powinno być jednak bezwarunkowe. Dla oceny czy Fundusz powinien skorzystać z takiego uprawnienia bardzo istotne powinny być zarówno okoliczności powstania szkody, jak i wzajemne relacje osób odpowiedzialnych za szkodę i beneficjentów wypłaconego przez Fundusz świadczenia. W tym kontekście pełnomocnik pozwanych wskazuje mechanizm wprowadzony przez ustawodawcę do art. 828 k.c., ustanawiającego prawo regresu zakładu ubezpieczeń do odpowiedzialnego za szkodę po wypłacie odszkodowania z umowy ubezpieczenia mienia. W przepisie tym ustawodawca zwrócił uwagę na kwestię bardzo istotną, a mianowicie na szczególne relacje pomiędzy odpowiedzialnym za szkodę a poszkodowanym, któremu zakład ubezpieczeń wypłacił odszkodowanie. Przepis ten bowiem w § 2 stanowi, iż *nie przechodzą na zakład*

ubezpieczeń roszczenia ubezpieczającego przeciwko osobom, z którymi ubezpieczający pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym lub za które ponosi odpowiedzialność. Wprawdzie przepis art. 828 k.c. nie ma zastosowania do roszczenia regresowego Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego to jednak co do zasady stanowisko ustawodawcy odnośnie wyłączenia uprawnień regresowych w przypadku osób sobie bliskich zasługuje na szczególną uwagę. Tymczasem - wbrew słusznemu rozwiązaniu wprowadzonemu przez ustawodawcę w art. 828 § 2 k.c. - brak jest w ustawie o ubezpieczeniach obowiązkowych podkreślenia tych właśnie szczególnych relacji osób pozostających we wspólnym gospodarstwie domowym lub za siebie odpowiedzialnych. W tym kontekście zatem, zdaniem Rzecznika Finansowego, norma zawarta w art. 110 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, na mocy którego Ubezpieczeniowemu Funduszowi Gwarancyjnemu - bez względu na okoliczności - przysługuje roszczenie regresowe do odpowiedzialnego za szkodę posiadacza gospodarstwa rolnego, który wbrew obowiązkowi nie zawarł umowy ubezpieczenia OC rolników - nie powinna być stosowana bezwarunkowo. Nie rozwiązuje tego problemu dopuszczenie przez ustawodawcę na mocy art. 110 ust. 2 ustawy możliwości umorzenia przez Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny przysługującej mu należności z tytułu roszczenia zwrotnego - jest to jedynie możliwość, skorzystanie z której zależy wyłącznie od Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego. W ocenie Rzecznika z możliwości tej w powyższej sprawie powinien skorzystać. A o tym, że powód nie korzysta z tego uprawnienia nawet w najtrudniejszych sytuacjach świadczy choćby niniejsze powództwo - powód dochodzi od rodziców ciężko poszkodowanego dziecka zwrotu świadczenia bez zbadania wszystkich okoliczności, które powinny mieć wpływ na zasadność regresu. Choćby tej - jak wynika z informacji i wyliczeń pełnomocnika pozwanych - iż ich dochód miesięczny na osobę wynosi 500,54 zł. Żądanie przez powoda zwrotu kwoty stanowiącej równowartość wypłaconego dziecku świadczenia doprowadzi do utraty środków, niezbędnych m.in. do sprawowania należytej opieki nad poszkodowanym dzieckiem - do czego rodzice są zobowiązani. Istotnie wypłacone przez powoda zadośćuczynienie jest odrębnym majątkiem dziecka i prawem a zarazem obowiązkiem pozwanych jest jedynie zarządzanie tym majątkiem. Dlatego też kierowanie przez powoda roszczenia regresowego, którego zaspokojenie ma nastąpić wyłącznie z majątku pozwanych, w razie jego zaspokojenia, doprowadzić może do skrajnego ubóstwa pozwanych i niemożności zapewnienia rodzinie, w tym poszkodowanemu synowi, środków utrzymania, w tym opieki i leczenia. Biorąc pod uwagę sytuację materialną pozwanych należy przyjąć, iż możliwości pozwanych co do zaspokojenia roszczenia regresowego są bardzo ograniczone - wszczęcie zaś postępowania egzekucyjnego przez powoda niewątpliwie doprowadzi do dramatu. Z ogromnym prawdopodobieństwem można przyjąć, iż zaspokojenie roszczenia regresowego w praktyce nastąpiłoby jednak z majątku poszkodowanego dziecka - co pozbawi rodzinę środków do życia,

ale także do należytej opieki nad poszkodowanym dzieckiem - bo to właśnie jest przyczyną, dla której pozwani zapewne korzystają ze środków wypłaconych przez powoda. Godzi się w tym miejscu wspomnieć o szczególnej roli państwa w ochronie rodziny. Nie wolno zapominać, iż stosownie do art. 71 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej ma obowiązek uwzględnić dobro rodziny. Rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietne i niepełne, mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych. Również art. 72. ust. 1 Konstytucji nakłada na państwo obowiązek zapewnienia ochrony praw dziecka, przy czym każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Niezależnie od stosunków majątkowych pomiędzy dzieckiem a rodzicem, w przypadku skutecznego dojścia regresu przez powoda oczywiste jest, iż zawsze w ostateczności poszkodowane pozostanie dziecko - i jego wyzyskowi nie będą winni rodzice zmuszeni do wyzbycia się środków niezbędnych dla utrzymania rodziny i zapewnienia bezpieczeństwa dzieciom - w tym zapewnienia szczególnej opieki małoletniemu poszkodowanemu dziecku - lecz powód, który bez należytej oceny okoliczności dąży do bezwzględnego zrealizowania swego prawa. Tymczasem konieczność ochrony dziecka i jego praw zagwarantowanych w Konstytucji oraz innych aktach prawnych dostrzegł także ustawodawca wprowadzając do porządku prawnego ustawę z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 922). Zgodnie z art. 1 ust. 2 powołanej ustawy Rzecznik Praw Dziecka ma bowiem obowiązek stać na straży praw dziecka określonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Konwencji o prawach dziecka i innych przepisach prawa, z poszanowaniem odpowiedzialności, praw i obowiązków rodziców.

Nie bez przyczyny także ustawodawca wprowadził do porządku prawnego zasadę zawartą w art. 5 k.c., na mocy której niedopuszczalne jest czynienie ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony. W przekonaniu Rzecznika zaspokojenie żądań powoda byłoby właśnie sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, gdyż praktycznym skutkiem akceptacji żądań powoda, byłoby przeniesienie całości konsekwencji błędu pozwanych na poszkodowanego. Nie należy zapominać o tym, że Fundusz, który utworzono po to, aby spełniał świadczenia w takich sytuacjach, został przez państwo przygotowany na realizację tego obowiązku zarówno organizacyjnie jak i ekonomicznie. Jednak w praktyce obowiązku tego by nie spełnił, gdyż wszystko co świadczyłby Funduszowi zwrócone. Biorąc bowiem pod uwagę sytuację materialną pozwanych, nie ma wątpliwości, iż zaspokojenie powoda nastąpiłoby z majątku poszkodowanego dziecka.

Rzecznik nie kwestionuje istnienia obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia OC rolników przez pozwanych i nagannie ocenia fakt niespełnienia tego obowiązku. Rzecznik podkreśla jednak, iż prawo żądania przez powoda zwrotu przez pozwanych świadczenia wypłaconego na rzecz ich małoletniego syna świadczenia winno być rozpatrywane z uwzględnieniem wszelkich okoliczności z tym związanych. Rzecznik Finansowy nie podziela bowiem opinii sądów obu instancji, iż art. 110 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych jest samodzielną podstawą roszczenia regresowego i na jego zastosowanie nie mają wpływu inne okoliczności, które mogą podlegać ocenie w świetle innych regulacji. Stosowanie art. 110 ust. 1 ustawy bez uwzględnienia innych okoliczności, które mogły mieć wpływ na prawo regresu Funduszu wynikające z tego przepisu zakwestionował także Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 października 2011 r., sygn. akt IV CSK 662/10 - Sąd stwierdził bowiem, iż nie zasługuje na aprobatę pogląd, że zastosowanie art. 110 ust. 1 ustawy z 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, jest niezależne od okoliczności niewykonania przez zobowiązanego obowiązku ubezpieczenia obowiązkowego. Sąd podkreślił zatem, iż stosowanie art. 110 ust. 1 ustawy nie może być automatyczne i bezwarunkowe a rola Funduszu nie może sprowadzić się wyłącznie do wypłaty świadczeń bez dokonania analizy całości stanu faktycznego, na tle którego Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny zyskał prawo kierowania roszczenia regresowego do osoby, która wbrew istnieniu takiego obowiązku nie zawarła umowy ubezpieczenia OC.

Nie można zapominać, iż Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny pełni rolę służebną - jego obowiązkiem jest przede wszystkim zadbanie o prawa osób poszkodowanych. Z tej samej przyczyny ustawodawca wprowadził obowiązek zawarcia umowy ubezpieczenia OC rolników. Jednakże umowa ta ma chronić nie tylko prawa poszkodowanych, ale także interesy osób zobowiązanych do naprawienia szkody. Ponieważ to państwo nałożyło obowiązek zawarcia umowy ubezpieczenia obowiązkowego OC rolników, jak również to państwo wprowadziło obowiązek kontrolowania przez swych funkcjonariuszy spełnienia tego obowiązku, analizy wymaga kwestia skutków niewypełnienia przez funkcjonariuszy państwa tego obowiązku. Niewątpliwie w przypadku małych lokalnych społeczności rzetelne przeprowadzanie kontroli zawarcia umowy ubezpieczenia obowiązkowego nie stanowi problemu, może za to zapobiec wielu tragediom. Tragedią bowiem dla pozwanych będzie obowiązek zaspokojenia roszczenia regresowego, co niewątpliwie może pozbawić pozwanych środków niezbędnych do spełnienia obowiązku zapewnienia dzieciom należytej opieki i godziwego bytu. Ponieważ wypłata świadczenia miała miejsce 29 kwietnia 2015 r. z prawdopodobieństwem graniczącym z pewnością można przyjąć, iż po takim czasie realizacja przez pozwanych obowiązku zaspokojenia roszczenia regresowego Funduszu może doprowadzić pozwanych do skrajnego ubóstwa - szczególnie, iż ich obecny miesięczny dochód na osobę wynosi jedynie 500 zł.

Rzecznik nie usprawiedliwia niedopełnienia przez pozwanych obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia OC rolników, ani też - co do zasady - nie odmawia powodowi prawa kierowania do pozwanych roszczenia regresowego na podstawie art. 110 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Rzecznik podkreśla jedynie konieczność dokonania przez powoda analizy okoliczności, w wyniku których powstało prawo powoda do tego roszczenia. W przypadku pozwanych , okoliczności każą zwrócić uwagę na fakt, iż beneficjent świadczenia - małoletni syn pozwanych - pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym, a pozwani mają obowiązek zapewnienia poszkodowanemu synowi opieki i godnych warunków bytu. Pozbawienie pozwanych środków finansowych odbierze pozwanym tę możliwość, a także uniemożliwi lub w ogromnym stopniu utrudni spełnienie obowiązku alimentacyjnego rodziców wobec dzieci. Poszkodowany syn pozwanych ze względu na swe kalectwo, a także młody wiek wymaga szczególnej ochrony i znacznego wysiłku i kosztów, by pomóc mu przystosować się do obecnych warunków życia jako osoby niepełnosprawnej.

Ustawowym obowiązkiem Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego jest zapewnienie poszkodowanym środków służących pomocy i zapewnieniu godnego funkcjonowania, a nie - w praktyce - środków tych odbieranie. Nawet w ramach realizowania przysługującego mu uprawnienia powód nie powinien zapominać o zasadzie słuszności.

Poddając Sądowi powyższe uwagi pod rozagę Rzecznik Finansowy pozostaje z poważaniem.

Rzecznik Finansowy

Aleksandra Wiktorow

RAPORT PRAWNY

Załączniki:

1. Dwa odpisy oświadczenia Rzecznika Finansowego zawierające istotny dla sprawy pogląd.
2. Wniosek pełnomocnika pozwanych, adw. w sprawie przedstawienia istotnego poglądu w sprawie.

